

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

VALSTS PREZIDENTA PAZIŅOJUMS

Rīgā

2020. gada 19. jūnijā

Nr. 12

Par administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu

Daru zināmu, ka esmu izlēmis izsludināt Saeimas 2020. gada 10. jūnijā pieņemto Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu (turpmāk – Likums).

I

Likumā Saeima *politiski izšķirusies* par būtisku pašvaldību skaita samazināšanu, paredzot šobrīd esošo 119 pašvaldību vietā 42 pašvaldības, kuras ir daudz jaudīgākas un potenciāli varētu nodrošināt pienācīgus un katram iedzīvotājam vienlīdzīgi pieejamus pašvaldību sniegtos pakalpojumus, kā arī sekmēt ekonomisko izaugsmi.

A Par Likuma izsludināšanu

II

Regulāri tiekoties ar Latvijas iedzīvotājiem visā Latvijā un uzklausot viņu domas un vērtējumus par politisko situāciju, no pirmajām dienām Valsts prezidenta amatā esmu dzirdējis kritiku par notiekošo administratīvi teritoriālo reformu, bažas par vietējo kopienu viedokļa ignorēšanu un pamatotas bailes un neziņu par dzīvi pēc administratīvi teritoriālās reformas.

Kopējas reģionālās un pašvaldību attīstības politikas vājums un nespēja nodrošināt visas valsts vienmērīgu ekonomisko attīstību šajos gados visvairāk ir izjūts nevis Rīgā un Pierīgā vai reģionālās attīstības centros, bet tieši attālākajos pagastos un mazpilsētās.

Arī šī administratīvi teritoriālā reforma vissāpīgāk *emocionāli skar* tās vietējās kopienas, kuras atrodas tālāk no iezīmētajiem attīstības centriem.

Es pilnīgi saprotu vietējo kopienu bažas, ka, zaudējot savu pašvaldību un iekļaujoties lielākās pašvaldībās, to kultūrvēsturiskā identitāte un lokālās piederības izjūta varētu būt apdraudēta, kā arī tiktu samazinātas iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu savās interesēs un varētu attālināties lēmumu pieņemšanas centri, radot bažas par nākotnes izredzēm un pakalpojumu pieejamību.

III

Mana pārliecība ir, ka *vietējās kopienas – pagasti un mazpilsētas – nedrīkst pazust šīs administratīvi teritoriālās reformas rezultātā.*

Valstij ir jārada priekšnoteikumi, lai vietējo kopienu balss un intereses tiktu saklausītas nākotnē vairāk, kā tas bijis līdz šim.

Katrai vietējai kopienai ir jā saglabā sava identitāte un sava vienreizība, un tas ir būtiski kā no visas valsts kopējām ilgtermiņa interesēm, tā no latviešu nācijas un mūsu nacionālās identitātes perspektīvas.

Stipras un savā lokālajā piederības izjūtā un kultūrvēsturiskajā vidē sakņotas *vietējās kopienas – mūsu Latvijas pagasti un mazpilsētas – ir mūsu tautas un valsts ilgtspējīgas attīstības pamats un mūsu kultūras un dzīvesziņas nesējs cauri gadsimtiem.*

IV

Diemžēl administratīvi teritoriālās reformas sagatavošanas posms ir bijis nepietiekami pārdomāts, par labu iespējami ātrai likumprojekta virzībai *upurējot rūpīgu analīzi, pienācīgu koncepcijas izstrādi un līdzvērtīgu dialogu ar sabiedrību*, argumentējot un pārliecinot par reformas nepieciešamību.

Likumprojekta izstrādātāju *tikai* formālais respekts pret mūsu demokrātiskajā valstī iekārtā ietvertajiem dialoga principiem starp vietējām kopienām, pašvaldībām un valsti ir devusi pamatu neizpratnei un aizvainotībai daudzās vietējās kopienās un mūsu valsts iedzīvotājos.

Likumprojekta izstrādātāju un virzītāju *jauda politiski izdzīt reformu* izsaukusi tādu pašu pretestību un emocionālu apņēmību tai pretoties par katru cenu.

Tādēļ šīs pretrunas reformas sagatavošanas gaitā ir kļuvušas ļoti asas. Es varu tikai pievienoties Satversmes tiesas autoritatīvajam konstatējumam, ka šajās diskusijās *no visām iesaistītajām pusēm* ir trūcis labas ticības, savstarpējās cieņas un patiesa respekta pret mūsu demokrātiskās valsts iekārtas principiem (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 20. punktu*).

V

Mani patiesi uztrauc, ka administratīvi teritoriālās reformas diskusijās nepietiekami ir runāts un domāts par visas valsts kopējām interesēm ilgtermiņā un visas sabiedrības un katra iedzīvotāja potenciālajiem ieguvumiem reformas rezultātā.

Administratīvi teritoriālās reformas mērķis nav un nevar būt tikai mehānisks pašvaldību vai pašvaldību domju deputātu skaita samazinājums. Administratīvi teritoriālajai reformai *būtu jābūt balstītai uz vienvērtības principu* – katram Latvijas iedzīvotājam jābūt vienādām dzīves iespējām un pieejamiem pakalpojumiem neatkarīgi no vietas, kurā viņš dzīvo.

Tāpat svarīgi, lai administratīvi teritoriālās *reformas rezultāti būtu skaidri saprotami katram*, kuru šī reforma skar, un *tai ir nepieciešams vietējo kopienu atbalsts* un aktīva demokrātiskā līdzdalība, lai tā būtu sekmīga.

Diemžēl šiem apsvērumiem reformas sagatavošanas posmā ir piešķirts pārāk mazs svars, un tas devis iemeslu pretestībai un neizpratnei par reformas mērķiem un izvēlētajiem instrumentiem.

VI

Esmu pārliecināts, ka šī administratīvi teritoriālās reformas gaita *nav un nevar tikt uzskatīta par laba reformu procesa paraugu*, kurai būtu vērts sekot. Tieši pretēji – Saeimai un Ministru kabinetam ir jābūt no reformas gaitā pieļautajām kļūdām un stratēģiski būtu jāuzlabo *reformu veikspēja* nākotnē.

Labam administratīvi teritoriālās reformas procesam būtu bijis jābalstās *vienotā pieejā, kas balstīta vienos un tajos pašos principos un kritērijos*, pret katru no jaunveidojamām pašvaldībām un pret esošo vietējo kopienu interesēm. Tāpat šajā procesā būtu bijis svarīgi *ne tikai formāli uzklaut, bet patiešām sadzirdēt* un pēc iespējas mēģināt ņemt vērā vietējo

kopienu argumentus un ierosinājumus labākam pašvaldību iekārtojumam pēc administratīvi teritoriālās reformas.

Saeima Ministru kabineta iesniegto likumprojektu visumā ir krietni uzlabojusi. Tomēr arī Saeimai *ne visos gadījumos* ir izdevies nodrošināt vienādu pieeju līdzīgās situācijās, kā arī likumdevējs *būtu varējis būt atvērtāks* vietējo kopienu jēdzīgiem un pamatoti ierosinājumiem.

VII

Tajā pašā laikā administratīvi teritoriālā reforma *šodien ir nepieciešama*, lai varētu tikt turpināti ar to cieši saistītie nākamie reformu soļi.

Administratīvi teritoriālā reforma ir visu Latvijas iedzīvotāju ilgtermiņa interesēs. Tā ir jāveic, lai varētu tikt sekmēta *visas Latvijas vienmērīga un ilgtspējīga attīstība* un *katram Latvijas iedzīvotājam viņa pašvaldība varētu nodrošināt pienācīgus un vienādi pieejamus pakalpojumus*.

Mazākam pašvaldību skaitam, kuras kļūst jaudīgākas, jāspēj nodrošināt labāku ekonomisko un sociālo attīstību un labāku katra iedzīvotāja dzīvi pēc reformas.

Tam jākļūst par šīs *reformas atslēgas vārdiem* – reformas rezultātā paliek mazāk pašvaldību, lai pēc reformas katram kļūtu labāk un solītās labās pārmaiņas ilgtermiņā izjustu katrs.

Uz to jāraugās kā valsts institūcijām, tā arī pašām pašvaldībām – lai uz reformu liktās cerības attaisnotos un izdotos sasniegt reformas mērķus.

VIII

Diskusijās par administratīvi teritoriālo reformu visas iesaistītās puses ir patērējušas daudz enerģijas un spēka, lai reformu dzītu uz priekšu vai mēģinātu to maksimāli nobremzēt.

Es labi apzinos, ka administratīvi teritoriālo reformu kā *ilgstoši nerisinātu un politiski sasāpējušu problēmu*, kas tieši un nepastarpināti skar teju katru Latvijas iedzīvotāju, nevar atrisināt ar gludu un visiem vienlīdz derīgu likumu. Jo svarīgāka un būtiskāka ir reforma, jo vairāk domstarpības un diskusijas tā rada.

Sarežģītajos apstākļos Saeimas vairākums tomēr ir spējis vienoties par risinājumu, kas vērsts uz pašvaldību ekonomiskās jaudas un iedzīvotājiem

pieejamo pakalpojumu uzlabošanu. Šāda apņēmība un spēja *panākt pietiekami jēdzīgu rezultātu* pelna respektu.

Tomēr es gribētu uzsvērt: šis Likums nebūt nav visa administratīvi teritoriālā reforma. Izšķirošs ir nevis jaunais pašvaldību iekārtojums un to robežas, bet gan turpmākie praktiskie Likuma iedzīvināšanas soļi un tam nepieciešamo likumu izstrāde un pieņemšana. Saeimai pēc iespējas ātrāk ir jāspēr nākamie reformu soļi, kuru paveikšanai bija vajadzīgs šis Likums.

Šobrīd *ir valstiski atbildīgi dot iespēju tam stāties spēkā un patiešām sākt* reformu, nevis turpināt bezgalīgo cīņu un vairot domstarpības. Saeimas pieņemtais Likums varētu kalpot par *stabilu pamatu valsts vienmērīgai un ilgtspējīgai attīstībai*.

IX

Apzinoties šīs administratīvi teritoriālās reformas nozīmīgumu valsts attīstībai ilgtermiņā, esmu rūpīgi sekojis līdzi tās norisei un savlaikus iesniedzis Saeimai savus vērtējumus un priekšlikumus.

Pirms otrā lasījuma paudu viedokli, ka administratīvi teritoriālās reformas īstenošanā problemātiska ir iedzīvotāju demokrātiskās piederības vietējām kopienām un kultūrvēsturiskās identitātes stiprināšana (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 25. februāra paziņojumu Nr. 7*).

Lai rastu iespēju jau savlaikus jēdzīgi nokārtot šos jautājumus, iesniedzu Saeimai izskatīšanai savus priekšlikumus, kas vērsti tieši uz iedzīvotāju demokrātiskās piederības un kultūrvēsturiskās identitātes stiprināšanu (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 24. marta paziņojumu Nr. 9*).

X

Saeima pieņemtajā Likumā ir *atbalstījusi* manus iesniegtos priekšlikumus. Uzskatu, ka tas ir *būtisks sākotnējā reformas piedāvājuma uzlabojums*. Šo priekšlikumu īstenošana ļaus administratīvi teritoriālajā reformā ņemt vērā un nodrošināt vietējo kopienu kultūrvēsturiskās identitātes un piederības aspektus, kā arī to demokrātiskas līdzdalības iespējas pašvaldībā.

Ja Saeima būtu noraidījusi priekšlikumu stratēģiski nodrošināt kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un ilgtspējīgas attīstības iespējas *latviešu vēsturiskajās zemēs*, kā arī *demokrātiski vēlētas vietējo kopienu pārstāvniecības* pagastos un mazpilsētās ar savu kompetenci, būtu grūti atrast izšķirošus argumentus par labu šā Likuma izsludināšanai.

B Par latviešu vēsturiskajām zemēm

XI

Likuma 3. panta otrā daļa paredz atsevišķa likuma pieņemšanu, kura mērķis būtu *iedzīvotāju kopīgās identitātes stiprināšana un kultūrvēsturiskās vides saglabāšana un ilgtspējīga attīstība*. Ar to Saeima ir sašaurinājusi Likuma darbības jomu, uzsverot, ka kultūrvēsturiskās vides un iedzīvotāju identitātes jautājumi nav tik daudz šā Likuma un administratīvi teritoriālās reformas jautājums, cik atsevišķa likuma priekšmets.

Mani patiesi priecē, cik daudzās Latvijas vietās administratīvi teritoriālā reforma ir iekustinājusi kultūrvēsturiskās identitātes un piederības kādai latviešu vēsturiskajai zemei apzināšanos. Augstu vērtējama ir arī Saeimas un atbildīgo ministriju *gatavība izstrādāt un tuvākajā nākotnē konsekventi īstenot atsevišķu politiku* šajā visai mūsu sabiedrībai būtiskajā jautājumā.

Diskusijās par administratīvi teritoriālo reformu esam apzinājušies, ka *latviskās identitātes daudzveidība*, kā arī latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskā vide un tajās veidojušās *unikālās mazās kultūrtelpas* ir nozīmīgs un saglabājams *visas sabiedrības kopējs labums*. Valstij nepieciešama atsevišķa pārdomāta *horizontālā politika* šajā jomā.

XII

Ar administratīvi teritoriālo reformu risina *pastāvošās ekonomiskās un sociālās problēmas*, kā arī pašvaldību sniegto *pakalpojumu kvalitāti un pieejamību* iedzīvotājiem. Bet administratīvi teritoriālā reforma *nav īstais instruments* kultūrvēsturiskās identitātes un piederības stiprināšanai. Tam nepieciešami *citi* likumi un instrumenti.

Lai sekmētu kopīgas valsts politikas tapšanu vietējo kopienu identitātes stiprināšanai un latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides saglabāšanai un ilgtspējīgai attīstībai, esmu paredzējis jau tuvākajā laikā *iesniegt Saeimā izskatīšanai Latviešu vēsturisko zemju likumprojektu*.

Uzskatu, ka šā Likuma pieņemšanas gaitā aizsāktā diskusija Saeimai ir konstruktīvi jāturpina un jānoslēdz ar Likuma 3. panta otrajā daļā paredzētā likuma pieņemšanu. Būtiski, ka pēc iespējas katra vietējā kopiena šajā likumā ar detalizāciju līdz pagasta vai pilsētas vai pat atsevišķos gadījumos noteiktai pagasta vai pilsētas daļai var atrast *likumdevēja skaidri atzītu tās piederību kādai latviešu vēsturiskajai zemei* – Vidzemei, Latgalei, Kurzemei, Zemgalei vai Sēlijai.

C Par vietējo kopienu saglabāšanu

XIII

Likuma pārejas noteikumu 11. punkts paredz, ka Ministru kabinets līdz 2020. gada 31. decembrim izstrādā un iesniedz Saeimai izskatīšanai likumprojektu par vietējo kopienu (pagastu un pilsētu) tiesībām demokrātiski ievēlēt savus priekšstāvjus un šādu vietējo kopienu kompetenci pašiem kārtot vietējas nozīmes jautājumus.

Vietējās kopienas ir *vēsturiski ilgā laika periodā veidojušās iedzīvotāju kopības* Latvijas pagastos un mazpilsētās, kurām ir *sava noteikta identitāte un piederības izjūta*. Šādām vietējām kopienām jau ir arī gadsimtos nostiprināti kultūrvēsturiski apzīmējumi – pagasti un pilsētas.

Likumos *jāsaglabā vietējās kopienas, kurām ar likumu ir piešķirta sava noteikta kompetence lokālas nozīmes jautājumu kārtošanā*. Tas dotu iespēju iedzīvotājiem risināt lokālos, vietējās kopienas jautājumus *tuvāk viņu dzīvesvietai*, kā arī stiprinātu iedzīvotāju kultūrvēsturisko identitāti un piederības sajūtu konkrētai vietai.

XIV

Vietējo kopienu saglabāšana skar ne tikai identitāti un piederību, bet arī *demokrātiju, konkrēti pilsonisko atbildību*, kas sākas jau ar atbildību par savu tiešo dzīves apkaimi. Tas *stiprinātu demokrātiskos procesus pašvaldībās* un pilsonisko līdzdalību un plašāku iedzīvotāju iesaisti pašvaldības darbā. Tāpat tas ļautu pilnvērtīgāk īstenot kompetenču nošķiršanu un nevairotu iedzīvotājos attālinātības sajūtu no lēmumu pieņemšanas centriem.

Vietējām kopienām *jāparedz vēlēta to interešu pārstāvniecība* vietējo kopienu kompetencē esošo jautājumu izlemšanā un saziņā ar savu pašvaldību. Likumā iestrādājamas *vietējo kopienu tiesības ievēlēt savus priekšstāvjus*, kuri varētu kārtot tieši vietējās kopienas jautājumus, lielākoties darbojoties sabiedriskā kārtā.

Tāpat likumā *precīzi nosakāma vietējo kopienu kompetence*, lai vietējām kopienām būtu iespēja *atbilstoši savam jaudīgumam* efektīvi kārtot vietējas, lokālas nozīmes jautājumus. Tie visdrīzāk būtu jautājumi, kuri pēc sava rakstura vislabāk risināmi vietējās kopienas līmenī ar tiem resursiem, kas ir tās rīcībā.

XV

Mani priecē, ka Saeima ir saklausījusi nepieciešamību risināt vietējo kopienu jautājumus un uzdevusi Ministru kabinetam izstrādāt attiecīgo likumu. Šajā gadījumā būtiski, lai *Ministru kabinets nevilcinoties uzsāktu darbu* pie attiecīgā likumprojekta izstrādāšanas un Saeimai iesniegtu likumprojektu, kas *precīzi atbilst* šā Likuma pārejas noteikumu 11. punktā ietvertajam Saeimas lēmumam.

Esmu *paredzējis rūpīgi sekot arī šā likumprojekta izstrādei* un nepieciešamības gadījumā piedāvāt arī detalizētu redzējumu par tā tvērumu un iespējamo saturu.

XVI

Diemžēl Saeima neatbalstīja manu priekšlikumu pašvaldību domju vēlēšanu likumā dot iespējas iesniegt kandidātu sarakstus ne vien politiskajām partijām un to apvienībām, bet arī vēlētāju apvienībām. Uzskatu, ka šāds *Saeimas lēmums bija kļūdainis un tuvredzīgs*, jo visas sabiedrības kopējās interesēs ir stiprināt demokrātisko valsts iekārtu, vairot iedzīvotāju demokrātisko līdzdalību un sekmēt arvien plašākas iespējas aktīvi līdzdarboties politiskajos procesos arī pašvaldību līmenī.

Iespējams, tuvākā vai tālākā nākotnē, analizējot pašvaldību vēlēšanu procesu un iedzīvotāju demokrātisko līdzdalību, *Saeima pie šā jautājuma varētu arī atgriezties* atkārtoti.

Tāpat negatīvi vērtējama *ilgstošā vilcināšanas* ar Vietējo pašvaldību referendumu likuma pieņemšanu, kurš *joprojām ir iestrēdzis arī šajā Saeimā*. Šīs administratīvi teritoriālās reformas ietvaros likumdevējam vairs nav nekāda attaisnojuma šāda likuma pieņemšanas atlikšanai. Vietējo pašvaldību referendumu likuma pieņemšana un jēdzīga iedzīvināšana *tikai stiprinātu* iedzīvotāju demokrātisko līdzdalību un demokrātiskos procesus kopumā pašvaldībās.

D Par turpmākiem reformas soļiem

XVII

Pēc mana ieskata, šobrīd *visas sabiedrības kopējās ilgtermiņa interesēs* ir nodrošināt savlaicīgu pieņemtā Likuma spēkā stāšanos, lai varētu tikt turpināta sagatavošanās sekmīgai administratīvi teritoriālajai reformai un pēc 2021. gada 1. jūlija *mēs visi kopā varētu strādāt* administratīvi teritoriālās reformas mērķu sasniegšanai pieņemtā Likuma ietvaros.

Ja kāda pašvaldība vai vietējā kopiena uzskata, ka tās argumenti *politiski nav pienācīgi saklausīti* un ņemti vērā, tām ir iespēja vērsties Satversmes tiesā un *tiesiskā ceļā panākt to vērtējumu*.

Ja *pēc pašvaldību vēlēšanām* izrādās, ka kādas pašvaldības modelis acīmredzami nestrādā iedzīvotāju kopējās interesēs un nerasniedz reformas mērķus, to iespējams *saprātīgi korigēt*.

XVIII

Likumā noteiktās administratīvās teritorijas *nav akmenī iecirstas* uz visiem laikiem.

To īpaši vēlos uzsvērt esošā Varakļānu novada kontekstā. Ja Saeimas vairākuma trešā lasījuma lēmums par esošā Varakļānu novada turpmāko likteni, kas pieņemts pretēji izsvērtam un rūpīgi apspriestam atbildīgās komisijas atzinumam, vietējai kopienai Varakļānu novadā tomēr nav pieņemams, likumdevējam būtu jābūt gatavam šo *jautājumu atkārtoti apspriest* potenciālu Likuma grozījumu ceļā.

Taču svarīgi, lai šie nenoliedzami svarīgie, bet tomēr *atsevišķi* apspriežamie un vērtējamie jautājumi *tiek risināti jau Likuma ietvaros* pēc tā spēkā stāšanās, nevis atmetot atpakaļ Likumā paveikto un uzsākot visas diskusijas par visiem reformas jautājumiem vēlreiz no paša sākuma.

XIX

Līdz 2021. gada 1. jūlijam *vēl ir arī daudz darāmā*. Likums paredz vēlāku vairāku būtisku un administratīvi teritoriālās reformas sekmīgai īstenošanai nepieciešamu *likumu pieņemšanu*. Jautājumi par latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību, administratīvajiem reģioniem un vietējo kopienu kompetenci kārtot vietējas nozīmes lietas vēl ir apspriežami likumdošanas ceļā un *izlemjami jau tuvākajā laikā* ar atsevišķiem likumiem (*sk. Likuma 3. panta otro daļu, 14. pantu un pārejas noteikumu 11. punktu*). Tāpat Ministru kabinets iecerējis jauna pašvaldību likuma izstrādi un pašvaldību finanšu izlīdzināšanas sistēmas reformu (*sk. Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 4. un 228. punktu*). Likums paredz arī uzdevumus Ministru kabinetam izdot virkni nepieciešamo Ministru kabineta noteikumu.

Visi šie nepieciešamie likumi un Ministru kabineta noteikumi *būtu savlaicīgi sagatavojami un pieņemami* pēc iespējas ātrāk, lai līdz 2021. gada 1. jūlijam būtu *izpildīti visi likumdevēja Likumā ietvertie solījumi*.

Tam vajadzētu palikt kā *vienam no Ministru kabineta un Saeimas galvenajiem uzdevumiem* nākamajam darba cēlienam, lai administratīvi teritoriālā reforma būtu īstenota sekmīgi.

Valsts prezidents

Egils Levits